

С а р д е е р

Коммунист Никос Папапериклис Грецин айтст темдгта бичач. Эвранны багъ цагиннь «Отголоски жизни», «Рассветает», «Мир на земле» болн нань чигн произведенъстан эн билгтагъан медулсми.

1945 джил Никос Папапериклис Салоникд «Голос народа» газетд кӱдлджасми. Удан цагин эргцд бичач тууврт бӱасми. 1956 джил «Гяур» гидг энунӱ рсман гарв. Эн произведенъ — Папапериклисин эрдм-билгин ик гидг диилв. Энундӱн эн турецк дарлтин бмнӱс ноолдсн грекмудин ноолда бичгӱ.

Никос Папапериклис греческ умшачнрин темдгта билгта дамбрлгчч мӱн. «Авги» газетд айт сонъмсулгч тӱрмудиг ик хурц келӱр. бдгта цагин Грецин бӱадл-джиргълин хаджгър халхинь илдкна.

Варламос ӱвгн йир икар кӱшдж. Тегӱд чигн ягъсн жегсӱн медл уга унд. Угулунд одв. Уулин матъхлзсн хаалгъар пуукрад буудж йовх ачлгъна машин деер бӱгдидж кевти нӱдӱн анъв...

Овьдинд иигхлӱ болджана! Нӱбр-ирн бахан хангъагъад, кӱгши ясан амрагъад, толгъад ямаран чигн гаш-унсанан орлго бӱахлӱ... Байрин аа-гъас нег сорад эвранны кӱслин ундан, аш сӱӱлдн, хӱрӱлх санан энӱ-вд бас орна.

...Энн зӱӱдн, бас чигн чикӱр келхлӱ. ӱзгдл бӱасми. Эки тӱрӱндӱн, нӱбртн орджах Варламос ӱвгн, эвранны хӱв уга хар джиргълин ӱрч деерасн, негл кӱнд чолуншн. Дардж бӱахиг медӱ бӱалӱ. Тегӱд нӱр дотран эн кесгтӱн зовв. Болв, энунӱ бӱадл-джиргълд, минь эндр нег юмн учрад одсиг. учрхларн — сӱн халх талан, ода, бӱрӱлин алднд, ик деер, Казасин бӱрхн-бӱрхн, чагчм эргц деер учрад одсн энунд сангдад одв. Хаалгъин кӱдлмш чилӱд нег час болсн цаг билӱ. Утан гарч бӱасн асфальтта хӱасдӱдӱн кӱдлмшчнр унтрачкад, малтчксн нӱкдин амн деер ирӱд, эвранны зер-зевӱн — кӱрз, чавчур, мааджуран цуглуудж авхар панрмуд шаталдв. Терӱнасн, нег учрар, цаг-агъан эс ирджӱх ачлгъна маши кӱӱ-лӱлдӱд адн доран суулдв. Кӱнд кӱч-

кӱлснӱ бдрин сӱӱлӱр эн айтс ӱг-кӱр угагъар, холд, тегш газр деер гал гарсиг хӱлӱлдӱд сууна... Кӱ шатам нарн дор кӱчр кӱнд кӱдлмшӱс кесгинн урлмудн шуурч... Кӱдлмшчнр цугъар тӱмк татсн, бий-бийсдӱн эвранны тускар ухалсн, кӱлӱвртӱ бӱа-цхӱнӱ...

Генткн, эн а-чимӱн угаг эвдсн Харлампис Хӱнисин дун гарад одв. Бодж ирӱд хаджудан суусн кӱӱг тӱӱл-кчкӱд, эн дуурмиг эвранны чанъгъ дуугъарн эвдӱд оркв.

— Тер йовна! Босцхатн! ... — гидж эн хӱакрв.

— Альд?!
— Тер бӱдлдж йовна, хол биш!... Басл тегӱд Сарла... Бурхн аӱлдтхӱ!

Цугъар чочлдад одв. Эднӱ негн энунӱр ууртагъар хӱлӱв: субботд ирх маши хӱрх айтн кӱлӱджӱсн бӱанӱлм. Тенд эднӱ ӱрн-садн бӱах, дакад базр чигн хаагддж одх. Сарас кӱлӱдг юн чигн уга, ташр деерн ӱлн геснд Сар юмб!

— Ямаран гӱрг, цугтагъинь дӱ илӱлӱд, даджг хамулад, — гидж кӱдл-мшчнр уурлцхав.

Энтн онъган бгӱд бӱм дунъгӱ тӱр. Хӱлӱлт! Билн энугитн ардан архлчк-ад бикӱн дахулад чирдж йовнавдн! Ода антн мана, бийсинмдн!... Ола антн мана гарт!...

Цугъар а уга болдж одцхав. Эн сӱ-бни тагчкд Хӱнисин дӱгӱтӱгъӱр ценъ-нсн дун кӱдлмшчнрин кӱшсн, уурта чирӱсиг джӱбрӱлдж маасхлзулв...

— Ю келджӱхинь сонъсцхавт?.. Уйдж авад бидн чирдж йовдг чигн... Эн Хӱнисинӱр болхла, ӱрӱн юн чигн уга болдж гарна! Негл шовун кев-тӱгъӱр бӱанӱ. Бӱкл бдрин дуусн ду-улна, бурад ӱг келх, хӱкрлх, ташр деерн газетмудиг умшдж ӱй-ӱйӱрн салгъад, талдан орчлнъгин седвӱр айтнд халдадж чална. Йоста ухан уга богшургъа!... Цуг номиг чилӱчкидж, тер бийн энунд хаалгъ келгънд, дотран буслджах салмта хар хӱаснӱ хаджуд чидлӱн чилӱнӱ... Юн кӱн болхв!...

Хӱнис, эвранны ӱӱрмудн одак ирх машигъан мартмар, аднд бурв.

— Сар негл цаасар кесн могъашнъ эндр, эс болхла манъгъд терӱнд джахр хаяд, терӱг архлчк болдж келджӱхм болджана... Кӱн негл бурхн болдж гарчанал энчн!

— Кӱдлмшчнр энунӱ келсиг сонъ-сад эвранны санан-седклӱдӱн авлгда хӱлӱлдӱд сууцхав. Нег автобус аднӱ хаджуд ирӱд зогсв. «Олн улс цугир-смб, аднчн: тигчкӱд ним ик бдр деер» — гидж шофер санв.

— Эй! Тадн бӱрӱн ю хӱлӱлдӱд бӱ-анӱт?

— Сар хӱлӱджӱнӱвдн...
— Сар деер юн болдж?

— Ик гидг чинртӱ ӱӱлдвр болджана...

Шофер кабинӱсн гарв. Автобус дотр суусн улс кӱлӱн тинилгъхӱр бас гарцхав. Эдн цугъар Хӱнисин бӱр ирдж зогсцхав.

Энтн энунӱ тускар келджӱнӱ?..

— Зерг, юна тускар?

— Сар деер бӱах, кӱӱнӱ чирӱн

бӱадлтӱгъӱр даралдсн толвсин тускар...

Уга, та бичӱ келтн, сонъсн сӱн болх!

— Тигхд, Москвагъас тигӱрӱн. барун кӱмскӱрн хӱлӱлгъдж хасн... Ракет илгӱгдсн ормдан сӱахн оч тудж, ягъад гихлӱ цуг то-дигн тӱдӱ дунъгӱ, аптекин чинънӱр мет чик болджана. Тер тендӱн кӱрӱд. Сар деер буугъад, эвранны гертӱн бӱасншн-гӱр бӱанӱ. — гидж тер хоорнд Хӱнис келджӱнӱ.

— Цаарандн юн болх, энӱтӱрн иигӱд чилӱд бӱахиг? — гидж тадн сурнат... Уга! Орчлнъгиг кӱн теврӱд авчана гидгн эн. — Тер кӱн, зер-гӱд, тӱвшӱн орчлнъгин хӱвинь гартан авсн, зуг ода деерӱн нарна дор бӱарн уга кӱдлмшч улс, бидн болх зӱ-втӱвдн. Болв бидн цугъар, байрин нег дусалар болвчн кӱсл келджӱх улс эвранны хӱвтӱ джиргълӱн жӱцхвдн! Алдг уга кӱцхвдн! Холд бӱах оддулт одджах бидн хӱв гисиг юугъинь медл уга бӱах зӱв угавдн!...

Хӱнисин келсиг цугъар сонъсдж сонъсцхав. Талдан ю сандж келджӱхинь айтс медсн лавта...

Кӱӱнӱ нӱдн халътрм цевр алтнас кегден болсн Сар дакад зӱвӱр никт алтрсн уланар сӱӱлртӱд улм бӱдлӱд ирв. Аш сӱӱлдн, эн негл хатхмрар кегден бамбрит мет, хӱлӱдж харгдш-го агъугъар аргъул усчв.

...Эн йовдл ухалсн Варламос ӱвгн ачлгъна машин деер айтӱхн нӱбрӱр унтв. Эднӱ хаджугъар автобус давад гарв, кесг улсин гармуд кӱдлмшчнр-иг дайлдж мендлв. Эднӱ машин чигн кӱдлв. Хӱнис эвранны тууджан цаарандн келӱд йовб. Сар терӱнлӱ бул-тадж наачахшнъ нег гедрӱд, нег хӱр-рӱ гарч ирӱд бӱав.

— Гаран сунгъ, Сарла гарчн хар-гъад бӱах гиджӱхмн болджана...

— Седклчн бӱахлӱ, энунӱ тускар ду гаргъ...

— Энчн ода мана гарт, мана хӱ-вин тӱлӱ бӱанӱ.

Хӱв... Кӱгши Варламос уха тунгъ-

ав-Хӱв гисн юмб? Эн тенъгрин ганъ халунд хӱастӱ салм халулгънд чӱт-крин бӱадл гарлгън, кезӱ чигн цадт-лан хот эс идлгънд кӱӱнӱ хӱв бӱах-ий? Эвранны бӱадлӱн сандж, кӱгши цожцдан амр угагъар бӱалгън, чиггтӱ пӱбӱгӱрт ирдж, кӱнд кӱдлмшин бдрӱс юугъарн чигн йилгършго бӱбртӱн ор-лгън... Эн тоотиг ухалхла ямаран кӱ-нд...

Шар харгъа модн заагар машин джиргӱд йовна, энунӱ деер эн, йирин заяни биш, Сар-усчдж. Варламос ӱвгн хая-хая толгъагъан бӱдӱн кегъ-ӱд, тенъгрӱр хӱлӱгъад йовб. Эн асхн бас йирин заяни асхн биш билӱ... Моторин аргъул чичрлгънд саатулгд-сн ӱвгн бийдӱн медмдж угагъар айт-ӱхн нӱбрӱр унтад одв.

Деерӱн Сар бӱахиг эн нӱр дотран чигн санад йовб. Зӱрмдӱн эн Саран геедж чигн оркна, болв дарунь терӱ-гӱн харгъа заагас олад авчкна. Вар-ламос ӱвгн медмдж угагъар талдан нег орчлнъд кӱрӱд ирв... Буслджасн асфальтта хӱасн уга болад одв, Газр ик холд дор ӱлдв. Газид бӱасн унтдг пӱбӱгӱрн чигн, терӱнлӱ хамдан энунӱ керг уга, тӱрӱ бӱадлн чигн уга болад одв. Машин нисдж йовх шову-нд негл хӱврч одсн болад бӱанӱ... Ягъад эн ним йовдл учрсн болхв?..

Бӱкл ачлгъна машин, деерӱн дӱӱрн айтстӱ, зӱсн зӱӱл зер-зевтӱ, дакад иилдж нисдг?... Би Варламос ӱвгн, хаалгъин кӱдлмшч бӱанӱлм... эндр суббот, намаг эмгм кӱлӱдджӱх биший. Понедельникд би дакад хӱаснӱнн бӱр оч кӱдлх бӱанӱлм... Альдаран бидн нисдж йовхмб?...

— Эй, шофер! шофер!

— Болгъаджа, Сар деер буух цаг болчкв!...

— Тенд дор мини эмгм ӱлдлӱ, шо-фер!

Болв машин — машин биш болдж оч. Варламос ӱвгн космос дотр бӱанӱ. Энӱг оддуд аргъул эргӱд бӱацхӱнӱ. ракетмуд... Унтршго джӱблн герл Ва-рламос ӱвгнӱ седкл дӱӱргв, нег кӱ-ӱнӱ бӱкар байрта дун энунд дуулна:

— Кӱн гисн юугъинь чи медвч?.. Кӱн гисчн бурхн!..

— Гаран сунгъ, чини гарчн Сар-ла харгъх...

— Сарин тускар дуулдж, терӱг бичжн кӱӱкдин йосар саатулдж чад-джанач... Цугъар мана гарт, цугъар мана хӱвин тӱлӱ бӱанӱ.

... Эӱлтӱ, байрта улс бӱӱрлсн Са-рин таалнъ ӱзӱд Варламос ӱвгн менрӱд одв. Иим бӱадлтӱгъӱр аднд ягъдж ӱзгдхв гисн ухан зуг энӱг зовав. Энунӱс салмин ӱир гарна. Кӱ-зӱн деерк болн онъгъадж одсн халх-синн арсн хур, салкнас хатурад, харлад оч. Варламос ӱвгн шатад хар-лдж одсн аӱрстӱ гаран киртӱ шалв-ртан арчад, сарин айтс бийим бичӱ ӱзтхӱ, бичӱ наад бӱртхӱ гигӱд ӱӱрмуд-динн ард ташрлв. Энн ода юн бол-джахмб, дӱрк минь! Эдн эн инӱл-дӱд аашцхана. Негл энӱг зун джил-ин туршарт медг улс...

— ӱвгн, наартн!

— Тадн намагий?.. Болв би тадн юн билӱве. Би ода кӱгшрӱд, ӱклм бӱрджӱнӱлм...

— Наар, наар! Чамаг Варламос ӱвгичинь, чамаг хаалгъ тосхлгънд, хӱаснӱ бӱр кӱдлджичн бидн медвдн... Чи мана унтӱ ахч!..

Болв ӱвгн эвранны бӱадлӱс йир ик-ӱр ичӱд бӱав, кемр энунӱ зӱӱдн бас чигн орсн болхла, дегд икар ичхлӱ-гн Сар дотркшан ордж одх бӱадж.

... Герӱдӱн эн йир сӱн тинъгр ирв. Альд чи залыгчкивче? — гидж ге-ргн энунд уурлв.

— Сар деер, эмгн! — гидж Вар-ламос хӱрӱ бгв. — Тенд, шин орч-лнъд кедӱ ик ицл бӱахв!... Чи нанла хамдан Сар деер эс одсчн гундлта болджана...

ӱвгн бийӱн мел шинрдж одсар, сӱахн хӱвтӱгъӱр тоолв. Эн зуг ӱрӱ-керӱ догълна: гӱ болсн шарклан бий-ӱн медӱлӱд бӱадгн эн.

Шарклата болдгдн, минь ода Сар деегӱр йовлж йовсна хӱбн хӱрӱ ирч-кӱд ордж бӱах эн харнъгъу, чиггтӱ пӱбӱгӱр...